

NOVUM

Magazine der Juridische Faculteit Universiteit Leiden

Interview

*Hoe is het met...
Thomas Huttinga?*

Actualiteit

*Wie zorgt er voor de
bezorgers?*

HJ SCHOO-LEZING

*Niet 'Wokisme', maar gebrek aan inhoud
het gevaar voor de democratie?*

Column

*Het huwelijk:
een open norm?*

Uitspraak

*Trouw niet tijdens
je studietijd!*

INHOUDSOPGAVE

3	Voorwoord <i>Nieuwigheden</i>
4	Column prof. dr. Andreas Kinneging <i>Het huwelijk: een open norm?</i>
7	Uitspraak van de maand <i>Trouw niet tijdens je studietijd!</i>
8	Leidse Cultuur <i>Rapenburgrace 2022</i>
12	Actualiteitenrubriek <i>Wie zorgt er voor de bezorgers?</i>
13	Promovendicolumn <i>Doctorsafpraak</i>
16	Eerstejaarsrubriek <i>Hoe vergaat het onze jongste juristen?</i>
20	HJ Schoo-lezing <i>Gebrek aan inhoud het gevaar voor onze democratische rechtsstaat?</i>
24	Alumni-interview <i>Hoe is het met... Thomas Huttinga?</i>

VOORWOORD

Waarde lezer,

Het is mij, en de gehele redactie van 'NOVUM Magazine', een groot genoegen om u te mogen verwelkomen in hét bald van en voor de studenten van de Juridische Faculteit van de Universiteit Leiden. Een nieuw academisch jaar betekent vanzelfsprekend veel noviteiten: kersverse studenten, baanbrekende promoties, én - het zal u niet zijn ontgaan - de NOVUM in een gloednieuw jasje: een '*novum*'! Zeker op een universiteit is het doorvoeren van veranderingen een spannende bezigheid, die veel reuring met zich kan brengen. Nu denk ik echter wel dat de aanpassingen aan dit nederige, doch prachtige blaadje niet al te veel commotie zullen veroorzaken, maar op deze wijze vervul ik in ieder geval mijn waarschuwingsplicht.

Voor de inhoud van deze editie hoef ik u gelukkig niet te waarschuwen. Neen, ik zal juist eerder een poging wagen de lezer aan te sporen om de bladzijde dadelijk om te slaan, want het is het meer dan waard!

Onze vaste columnist prof. dr. Andreas Kinneging zal ook dit jaar gestaag doorschrijven, en wel in de vorm van zijn maandelijkse column. In deze editie zet hij op zeer scherpe wijze de denkbeelden van de 'moderne mens' en de christen uiteen. Hoe kijken deze twee tegenpolen tegen kernbegrippen als 'Goed' en 'Kwaad' aan en op welke wijze hebben deze begrippen invloed op de verschullende zienswijzen ten aanzien van bijvoorbeeld het huwelijk?

Wanneer u de tocht door dit blad vervolgt, komt u de nodige actualiteiten tegen. Zo werpt één van onze nieuwe redacteuren, Sabine Pennings, de terechte vraag op hoe de befaamde (flits)bezorgers dusdanig uitgebuit kunnen worden. Een uitspraak van de Hoge Raad over deze kwestie zal spoedig volgen, maar op pagina twaalf leest u zich alvast goed in over deze misstanden.

Daarnaast heeft Cas de Koning - tevens sinds kort aangesloten bij de redactie - de nieuwe rubriek 'Leidsche Cultuur' onder zijn hoede genomen. Het zonnetje scheen, de lucht was blauw en onze razende reporter Cas neemt u mee naar de mooiste gracht van Nederland, waar in september een fantastisch evenement plaatsvond: de Rapenburgrace!

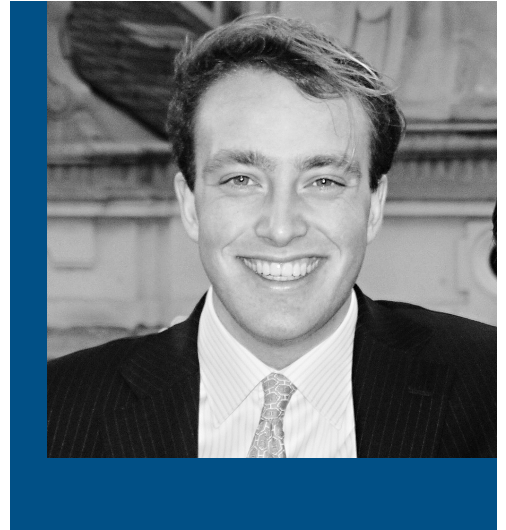
Verder analyseerde onze eindredacteur Mathijs de Jong de veel besproken en inmiddels haast beruchte HJ Schoo-lezing van onze minister van Justitie en Veiligheid Dilan Yeşilgöz-Zegerius (VVD). Zo vaag als onze minister het 'gevaar' voor onze democratische rechtsstaat probeerde uit te leggen, zo helder duidt Mathijs dit gebrek.

Ter afsluiting van deze editie een interview met alumnus Thomas Huttin-ga. Thomas heeft in Leiden een memorabele studie- en studententijd beleefd, maar heeft ook na zijn master Europees Recht allesbehalve stilgezeten. Momenteel ontfermt hij zich over het schrijven van een boek over de Europese moraal. Blader door en ontdek zelf hoe hij tot dit bijzondere initiatief is gekomen.

Thans rest mij slechts u veel leesplezier te wensen!

Karel Wijdeveld,

Hoofdredacteur NOVUM

HET HUWELIJK: EEN OPEN NORM?

'Een rechter in New York heeft (...) geoordeeld dat mensen met een polygame relatie dezelfde wettelijke bescherming moeten hebben als gehuwden.'

Aldus het Reformatorisch Dagblad van 11 oktober 2022. Het woord 'polygaam' is niet helemaal juist, want dat slaat op een huwelijk tussen één man en meerdere vrouwen. Het RD had natuurlijk moeten schrijven: 'polyamoureux'. Want het gaat om relaties tussen meerdere personen, wat hun geslacht ook is.

'Rechter Karen May Bacdayan schrijft "dat de tijd is aangebroken" dat liefdesrelaties tussen meer dan twee personen gelijkgesteld moeten worden aan de wettelijk erkende relatie tussen twee personen. ... "Wat in 1989 normaal was, is niet meer maatgevend voor onze tijd." Laten we, voordat we hier een oordeel over vellen, eerst proberen het te begrijpen.

Waar komen de ideeën van rechter Bacdayan vandaan? Hoe komt het dat ze meent deze conclusie te moeten trekken?

Het komt omdat ze, net als de meeste andere mensen anno nu, een moderne visie heeft op goed en kwaad. Wat is goed? De vrijheid om te kunnen doen wat men wil. Wat iemand doet, hoe iemand zijn leven inricht, is geheel zijn zaak. Welke opvatting men zelf ook heeft over wat te doen en hoe te leven, men mag niemand ervan weerhouden zijn leven in te richten op de wijze die hem goedgeeft, ook al staat die haaks op wat men zelf prefereert. Want alle levenswijzen zijn in principe gelijkwaardig. Regels die één levensstijl privilegeren boven andere zijn verkeerd, maar ook sociale druk - negatief commentaar, uilachen etc. - die iemand een bepaald richting induwt. Dat alles is kwaad.

Nu doen we de meeste dingen in ons leven niet alleen. Hoe moet de mens, vanuit het moderne perspectief, samenwerken? Op basis van het zojuist genoemde principe: men dient vrij te zijn te doen wat men wil en dus ook om samen te werken met wie men wil. Omdat die vrijheid voor iedereen gelijk geldt, komt er dus samenwerking tot stand als twee of meer personen willen samenwerken. En niet als één persoon het wil, maar de ander(en) niet. Samenwerking mag niet worden afgedwongen. Het moet een vrije wilsbeslissing, een vrije keuze, zijn van alle betrokkenen.

Wat is het huwelijk, op grond van deze beginselen? Een vorm van samenwerking. Die is goed als de betrokkenen het willen.

Zo gezien is er dus geen reden om het huwelijk te beperken tot personen van verschillend geslacht. Maar ook niet tot twee personen. Er is vanuit dit gezichtspunt niets tegen een huwelijk tussen meerdere personen, om het even van welk geslacht. Zoals er ook niets is tegen een tijdelijk huwelijk; van één nacht, van een jaar of van een *decade*.

Als - en zolang - alle betrokkenen ermee instemmen, is het moreel in orde. Is het huwelijk tegen de zin van een betrokkene, dan is het gedwongen en dus een kwaad. En als iemand een bestaand huwelijk niet meer wil, dan is het goed dat het wordt ontbonden.

Zo gezien is het dus helemaal niet verwonderlijk dat rechter Bacdayan nu met genoemd oordeel komt. Integendeel, het lag in de lijn der verwachting, omdat het inherent is in de moderne wijze van denken over goed en kwaad.

Waarom hebben Christenen en andere gelovigen zo veel moeite met deze wijze van denken? Omdat de christelijke opvatting over goed en kwaad van geheel andere, ja, tegenovergestelde aard is. De eigen wil geldt, zoals we zojuist gezien hebben, in het moderne denken als hoogste criterium voor wat te doen en hoe te leven. 'Wat wil ik?' geldt als belangrijkste vraag aan onszelf, 'Wat wil je?' als belangrijkste vraag aan een ander. Voor het Christendom - evenals voor de andere wereldreligies - is die eigen wil juist de kern van het probleem.

Andreas Kinneging, Hoogleraar Rechtsfilosofie

De eigen wil navolgen is niet iets goeds, zoals in de moderne opvatting, maar juist de kern van het kwaad.

Het Gebed van de Heer zegt: 'Uw wil geschiede'. En dus niet de mijne. Met andere woorden: wij dienen Gods wil na te volgen en niet onze eigen wil. De eigen wil navolgen is niet iets goeds, zoals in de moderne opvatting, maar juist de kern van het kwaad. Het staat gelijk aan het zichzelf op Gods Troon zetten. Zo gezien is goed handelen, goed leven niet een gevolg van (kunnen) doen wat men zelf wil, maar het navolgen van wat God wil en niet van wat men zelf wil.

Wat is Gods wil? Hoe kunnen wij Gods wil kennen? Uit twee bronnen: de Heilige Schrift enerzijds. En scheppingsorde anderzijds, dat wil zeggen de wereld zoals ze aan de mens kenbaar is met de rede.

Wat zeggen de Heilige Schrift en de scheppingsorde over het huwelijk? Daarover bestaat in de gehele geschiedenis van het Christendom - evenals die van de overige wereldreligies - geen verschil van mening. Wat veelzeggend is, omdat over de meeste andere zaken de meningen behoorlijk uiteenlopen.

Het huwelijk is door God bedoeld als de levenslange verbintenis (samenwerking) tussen één man en één vrouw. En wel omdat het primair bedoeld is om samen kinderen te maken en op te voeden. Dat kunnen alleen een man en een vrouw samen. Het ideaal is als maagd het huwelijk in te gaan en gehuwd blijven tot de dood van één van beiden. En samen kinderen te krijgen - zo veel mogelijk - en op te voeden.

Aan dit ideaal wordt vaak niet helemaal voldaan door de mens. Dat is de gebrokenheid van het menselijk bestaan, die voor een groot deel te wijten is aan zijn eigen tekortkomingen. Dat moeten we accepteren, maar maakt het tekortschieten nog niet tot iets goeds. Evenmin als het iets afdoet aan het ideaal, dat het dikwijls niet helemaal verwerkelijkt wordt.

Dit alles heeft met de eigen wil van de mens niets te maken. Het staat boven die wil. 'Uw wil geschiede en niet de mijne.' Het streven moet er dus op gericht zijn, vanuit dit perspectief, de eigen wil te conformeren aan Gods wil. Anders gezegd: de eigen wil onder te ordenen aan Gods wil.

Zo gezien is een huwelijk tussen twee personen van hetzelfde geslacht, of tussen meer dan twee personen, of een tijdelijk huwelijk en wat verder op dat gebied nog maar te verzinnen valt, een voorbeeld van het de eigen wil navolgen in plaats van die van God en dus zichzelf op Gods Troon zetten. Een kwaad dus.

Of het nu gaat over prostitutie, porno en drugsgebruik; over abortus, euthanasie en zelfdoding/zelfmoord: steeds staan de twee partijen weer onverzoenlijk tegenover elkaar.

Wat precies is hoe de christelijke overtuiging er uitziet vanuit het moderne perspectief: als een kwaad. Want zij laat in de ogen van de moderne opvatting de mens niet vrij te doen wat hij wil. Ze onderdrukt hem dus. En ze maakt een ongerechtvaardigd onderscheid tussen verschillende manieren van leven, die allemaal gelijkwaardig zijn. Hier staan dus twee mens- en wereldbeschouwingen recht, onverzoenlijk en onverzoenbaar tegenover elkaar. En zeker niet alleen wat betreft de kwestie van het huwelijk.

Of het nu gaat over prostitutie, porno en drugsgebruik; over abortus, euthanasie en zelfdoding/zelfmoord; over opvoeding en onderwijs; individu, gezin en familie; lering en vermaak; gezag en macht; democratie en theocratie; geest en materie; hemel en aarde: steeds staan de twee partijen weer onverzoenlijk tegenover elkaar.

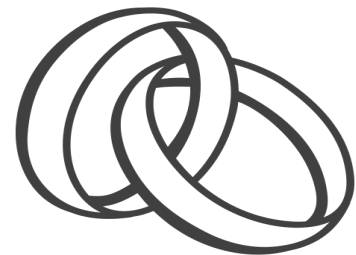
Uiteindelijk gaat het erom welk van beide partijen gelijk heeft. Die moet ook gelijk krijgen. Maar in de praktijk is, gezien het feit dat dit dispuut voorlopig wel niet beslecht zal worden, net zo belangrijk zich af te vragen hoe de twee partijen vreedzaam met elkaar kunnen samenleven in deze 'aardse stad'.

Dat gaat maar op één manier: decentralisatie van regelgeving en bestuur. Ophouden met te proberen één centraal vastgestelde lijn overal van bovenaf op te leggen en af te dwingen. Accepteren dat er in verschillende gebieden - gemeentes, regio's, provincies, staten - andere wetten gelden dan in andere. En als men als persoon de geldende regels niet kan aanvaarden in het gebied waar men woont, te verhuizen naar een gebied waar regels gelden waar men zich wel in kan vinden.

Het Amerikaanse Supreme Court heeft deze weg gekozen in zijn recente arrest *Dobbs versus Jackson Women's Health Organization*. Het heeft, anders dan in de media is en wordt gesuggereerd, niet 'het recht op abortus' teruggedraaid, maar slechts vastgesteld dat het een zaak is voor elk van de vijftig Amerikaanse deelstaten zelf, middels de eigen wetgeving te bepalen in hoeverre abortus toegestaan is in de eigen staat. Dat is, dunkt me, de enige manier om ook in de toekomst vreedzaam te kunnen samenleven in een maatschappij, waarin de meningen over het onderwerp abortus zo uiteenlopen.

Abortus is echter, zoals we weten, niet de enige twistappel tussen de twee partijen. Er bestaan nog vele meer, waarvan de definitie van het huwelijk er één is.

Ik kijk dan ook met belangstelling uit naar wat het Supreme Court in de komende jaren zal doen met arrest *Obergefell versus Hodges*, uit 2015, waarin het huwelijk tussen twee personen van het gelijke geslacht tot een overal geldend grondrecht werd verklaard. En ik kijk uit naar hoe het Supreme Court zal oordelen over de uitspraak van mevrouw Baccayan. Want die zal vroeg of laat wel aan dit hoge college van staat worden voorgelegd.

UITSPRAAK VAN DE MAAND

TROUW NIET TIJDENS JE STUDIETIJD!

Vanaf heden zal in elke editie van de NOVUM de rubriek 'Uitspraak van de maand' verschijnen. Een opvallende, grappige, interessante, terurige, of andersoortige rechterlijke uitspraak die de afgelopen maand is gepubliceerd wordt door een redactioneel besproken. Ditmaal staat een uitspraak centraal die enigszins aansluit op de voorgaande column van Andreas Kinneging. De details zullen thans worden besproken, doch het devies luidt alvast: trouw niet tijdens je studietijd!

De ondertitel lijkt voor de meeste hedendaagse studenten vanzelfsprekend. "Gebruik jolijt terwijl jij zijt in uwe jonge jaren" was toch het advies? Volgens de fiere student(e) past binnen dat plaatje het concept 'trouwen' niet. 'Trouwen' wordt überhaupt passé geacht. Het zou ouderwets, stereotyperend of iets anders zijn waardoor het niet in de huidige Zeitgeist past.

Gelukkig is er nog de enkeling die zich wél durft bloot te geven aan ware liefde en niet toegeeft aan meedeinen op de golven van kortstondig geluk. Voorspoed en een lang en gelukkig leven samen ligt immers in het verschiet... of toch niet?

In de te bespreken casus staat een tweetal van de zojuist genoemde 'enkeling' centraal. Een jongen en een meisje trouwden, in de piek van hun nog prille levens, in beperkte gemeenschap van goederen. Hoewel ook dit stel hoogstwaarschijnlijk elkaar een lang en gelukkig leven samen hadden beloofd – in voor- én in tegenspoed –, mocht het niet baten.

De vrouw heeft in de zomer van 2021 een verzoek ingediend bij de rechtbank Gelderland om de echtscheiding uit te spreken. Deze kwestie is snel afgehandeld; de rechtbank honoreert dit verzoek en gaat over tot de andere, meer praktische pijnpunten, zoals de verdeling van de inboedel. Waar de vrouw in kwestie onder meer de pannenset, het servies en het tosti-ijzer toekomt, komt de man toch wel als winnaar uit de bus: de tupperware-set (mét onderdelen) wordt aan hem toebedeeld.

So far, so good. De rechter komt echter voor een wat lastigere horde te staan op het moment dat de studieschuld van de vrouw ter sprake komt. Mevrouw meent namelijk dat haar totale studieschuld (slechts €15.471,94) ook voor rekening dient te komen voor de man. Hopelijk bekruipt de opletende lezer op dit punt een ongemakkelijk gevoel. Is dit wel zo rechtvaardig? De man meent van niet – zo ook de rechtbank.

Voor het verdelen van de schuld, is vereist dat de schuld is ontstaan ten tijde van het huwelijk. De vrouw meent dat dat ook het geval is. Maandelijks heeft zij jarenlang een bedrag gekregen in de vorm van een 'beurs'. Indien zij haar diploma zou halen, zou deze som kwijtescholden worden. Net als het afdwingen van de tupperware-set is ook het halen van dit diploma haar spijtig genoeg niet gelukt. Hierdoor is het ontvangen bedrag niet kwijtescholden. De vrouw is van mening dat om die reden de schuld pas is ontstaan op het moment dat zij besloot te stoppen met de opleiding. Deze beslissing nam de vrouw drie maanden nadat zij het huwelijk was aangegaan.

Zoals gezegd, denkt de rechtbank hier anders over. Volgens de rechtbank gaat het hier namelijk om een 'prestatiebeurs', waarbij er een verplichting tot terugbetaling is onder opschortende voorwaarde. De opschortende voorwaarde is het halen van de diploma. Omdat mevrouw is gestopt met de opleiding en haar diploma derhalve niet heeft gehaald, is het enige wat dan overblijft een verplichting tot terugbetaling. Deze is al ontstaan tijdens de studie, vóór het gegeven ja-woord. Slechts voor de maanden dat zij het maandelijkse bedrag ontving én getrouwd was, komt de helft voor rekening van de man. Dit betrof slechts een totaal van drie maanden.

Welke lessen kan de rechtenstudent(e) hieruit trekken? Een heleboel. Weet allereerst dat je een tupperware-set dient aan te schaffen vóór het aangaan van het huwelijk. Zo voorkom je immers dat dit een punt van geschil wordt en dat je, in het ergste geval, de set moet afstaan. Daarnaast is gebleken dat het opbouwen van een studieschuld slechts een nare streek is geweest van politiek Den Haag en dat je niet nóg meer gepakt kunt worden wanneer je in beperkte gemeenschap van goederen trouwt. Dit dient wel te gebeuren pas nadat je geliefde reeds is afgestudeerd. Anderzijds is het ook een mooie, doch slinkse wijze om van de helft van de studieschuld af te komen. Willens en wetens een huwelijk aangaan aan het begin van de studietijd met het doel de studieschuld te halveren, is niet erg kosjer en ik vraag mij dan ook af, of dit stand zou houden in de rechtbank. Er is echter maar één manier om daar achter te komen: durft u het experiment aan?

RAPENBURG RACE

De rechtenstudent die op een nazomerse zaterdag van zijn koffiepauze voor het KOG geniet, zal normaal gesproken het ene na het andere bootje voorbij zien varen. Het stukje water bij de Steenschuur verbindt de Nieuwe Rijn met het Rapenburg en is daarom een populaire route voor schippers die een rondje door de Sleutelstad maken. Op zaterdag 17 september was er, op een oranje reddingssloep na, geen vaarverkeer te bekennen voor de rechtenfaculteit. In plaats van chique sloepjes en studenten op hun schuitjes lagen er deze dag honderden Leidenaren in het water. De Rapenburg Race stond namelijk weer op het programma.

De Rapenburg Race is, zoals de naam al doet vermoeden, een evenement waarbij er door de bekendste gracht van Leiden wordt gezwommen om geld op te halen voor het goede doel.

De start ligt aan het begin van het Rapenburg en vanaf daar zwemmen de deelnemers een afstand van 800 meter naar de finish bij de Steenschuur. De eerste editie vond plaats in 2018, toen ging het opgehaalde geld naar educatieve projecten voor vluchtelingenkinderen. Sinds 2019 gaat de opbrengst van de zwemwedstrijd naar onderzoek om de kwaliteit van leven voor mensen met een dwarslaesie te verbeteren. In 2020 kon de Rapenburg Race helaas geen doorgang vinden vanwege corona, maar na een succesvolle editie in 2021 konden de Leidenaren dit jaar voor de vierde keer hun zwemkunsten laten zien.

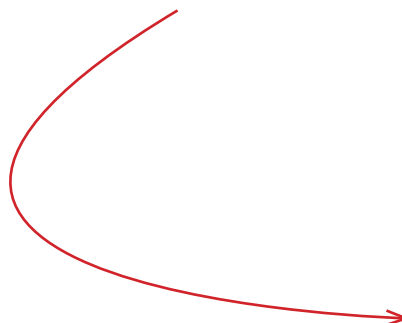
DWARS DOOR LEIDEN VOOR HET GOEDE DOEL

Ondanks het tegenvallende weer - het was frisjes en het zonnetje deed maar weinig haar best - hing er de hele dag een feestelijke sfeer rondom het Rapenburg. Bij de start stond een jongen van de organisatie met een microfoon de bibberende deelnemers enthousiast te maken. Hij wordt aangevuld door de dj die vrolijke plaatjes staat te draaien. Bij de aanvang van iedere nieuwe 'heat' staan er weer veel mensen aan de kade om vrienden en familie aan te moedigen. De meeste toeschouwers lopen langs het water mee richting de finish om de dappere zwemmers van maximale steun te voorzien. En sommige zwemmers kunnen die support, gezien de verbeterde gezichten, goed gebruiken.

Dat is ook niet zo gek, 800 meter zwemmen is een stuk zwaarder dan je in eerste instantie zou denken.

De meeste deelnemers zijn van mening dat de beruchte bocht bij Café L'Espérance het zwaarste punt is. Je denkt daar dat je er al bijna bent, maar de finish is op dat moment helaas nog niet in zicht. Het is dan nog een stukje doorbijten tot je voor het Kamerlingh Onnes Gebouw met behulp van het zogeheten 'pontoon' het water kan verlaten. De deelnemers worden daar feestelijk onthaald door de organisatie met knalblauwe handdoeken en natuurlijk een mooie, glimmende medaille. Als de zwemmers zijn opgedroogd en een warme trui aan hebben getrokken, kan het feest beginnen.

De organisatie heeft in de dagen voorafgaand aan het evenement het Van der Werf park omgetoverd tot een knus festivalterrein. Onder het genot van een hapje en een drankje kunnen zowel de deelnemers als de toeschouwers de hele dag genieten van livemuziek van verschillende bandjes.

Deze prachtige dag had natuurlijk niet kunnen plaatsvinden zonder de inzet van de talloze betrokken vrijwilligers. Elk jaar worden er elf studenten aangesteld om het evenement te organiseren. Ik sprak met een van hen, te weten: Maarten Bolscher. Hij geeft meteen aan dat deze elf studenten zeker niet de enige zijn die aan de basis van het succes liggen: “Er helpen heel veel mensen uit verschillende groepen mee om de Rapenburg Race jaarlijks tot een succes te maken. Van de vrijwilligers van het Rode Kruis en de Reddingsbrigade, studenten van verschillende studentenverenigingen tot aan onze Commissie van Advies en de vele revalidatiecentra: samen zetten we ons in voor een beter leven met een dwarslaesie!”

Op mijn vraag wat naar zijn mening het mooiste moment van de dag was, weet Maarten snel antwoord te geven: “In de eerste heat zwommen zeven mensen met een dwarslaesie mee. Met deze enorme sportieve prestatie lieten zij aan alle toeschouwers én deelnemers zien wat het belang is van onderzoek naar een beter leven met een dwarslaesie. Het mooiste moment van de dag was voor mij het moment waarop zij door familie en vrienden uit het water werden gehaald en omhelsd werden. Bijzonder om te zien hoe zij zo’n tegenslag weten om te zetten in zoveel positieve energie!”.

Dit jaar nam een recordaantal van 750 zwemmers, verdeeld over elf heats, deel aan de Rapenburg Race. Ten opzichte van de vorige editie waren dit 1,5 keer zoveel deelnemers en dit resulteerde erin dat er een bedrag van ruim € 117.000 werd opgehaald! De reden dat de populariteit van het evenement zo is toegenomen komt onder andere doordat de organisatie dit jaar specifiek heeft geprobeerd om kinderen in Leiden enthousiast te maken voor de Rapenburg Race. Maarten vertelt dat zij langs verschillende basisscholen zijn gegaan om uitleg te geven over de stichting en het goede doel, waardoor er dit jaar ook deelnemers van twaalf jaar door de gracht zwommen. Naast de jonge bewoners van Leiden wist de organisatie dit jaar ook weer de oudere doelgroep te bereiken; de oudste deelnemer was maar liefst 70 jaar! Het feit dat zoveel enthousiaste studenten, Leidenaren en revalidanten samen deze sportieve uitdaging aangaan, is in zijn ogen ook wat de Rapenburg Race het leukste evenement van Leiden maakt.

Ook volgend jaar zal er weer een nieuwe editie van de Rapenburg Race plaatsvinden, met hopelijk nog meer deelnemers en een nog hogere opbrengst voor het goede doel.

WIE ZORGT ER VOOR DE BEZORGERS?

DE RECHTELOZE FIETSKOERIERS VAN UBER EN DELIVEROO

Het is inmiddels bijna anderhalf jaar geleden dat het Gerechtshof Amsterdam concludeerde dat er een arbeidsovereenkomst bestaat tussen Deliveroo en zijn fietskoeriers, waarbij de bezorgers als werknemers en niet als ondernemers werden geclassificeerd. Maar uit een onlangs gepubliceerd onderzoek van NRC blijkt dat er in de arbeidsomstandigheden van de bezorgers weinig vooruitgang is geboekt sinds deze uitspraak.

Door de fietskoeriers nog altijd als zelfstandigen aan te merken, ontlopen bedrijven als Deliveroo en Uber de verplichting om een minimumloon aan de bezorgers te betalen en om basisrechten van de koeriers te waarborgen, zoals het recht op pensioen en verzekering in het geval van arbeidsongeschiktheid.

Hoe kan het dat de bezorgers zo makkelijk benadeeld kunnen worden door deze bedrijven? En welke juridische maatregelen dienen er genomen te worden om de positie van de koeriers te verbeteren?

De aard van de door de fietskoeriers verrichte werkzaamheden leent zich op tweeërlei manieren voor misbruik. Allereerst door de bezorgers zelf: doordat opdrachten tot bezorging via de app worden verstrekt, is het lastig te controleren of degene die ingeschreven staat bij Uber of Deliveroo ook daadwerkelijk de werkzaamheden verricht. Een account huren of kopen van iemand die wel de nodige papieren heeft om in Nederland te werken is relatief eenvoudig via sociale media. Zo ontstaat een handel in bezorgersaccounts, waarin illegale migranten voor soms honderden euro's per week de mogelijkheid wordt gegeven om in naam van een ander maaltijden te bezorgen.

Voor bedrijven als Deliveroo en Uber zijn deze omstandigheden gunstig. De onduidelijkheid over de exacte relatie tussen bedrijf en bezorger maakt het makkelijker om de koeriers als 'ondernemers' te bestempelen en daarmee ook verantwoordelijkheden te ontlopen. Volgens het Gerechtshof Amsterdam voldoen de arbeidsverhoudingen tussen Deliveroo en de fietskoeriers echter aan alle vereisten van art. 7:610 lid 1 BW en gelden zij wel degelijk als werknemers. Deze kwalificatie is een belangrijke stap in het verbeteren van de arbeidsomstandigheden van de bezorgers: onder andere is het maaltijdbezorgbedrijf hierdoor verplicht om een pensioen en een verzekering te regelen voor de koeriers. De praktijk is echter anders, zoals bleek uit het onderzoek van NRC: de omstandigheden van de bezorgers zijn nog net zo ongunstig als voor de uitspraak van het Gerechtshof. Wat is er voor nodig dat Deliveroo en Uber zich wél gaan gedragen zoals een behoorlijk werkgever betaamt?

De Europese Commissie heeft zich in 2021 al gebogen over het vraagstuk van de uitgebuite maaltijdbezorger. Net als het Gerechtshof Amsterdam gaat de Commissie uit van het principe dat de bezorgers werknemers zijn in dienst van Uber en Deliveroo en dan ook dezelfde rechten hebben als burgers in loondienst. Door de Commissie zijn vijf criteria geformuleerd die concreet moeten maken wanneer er sprake is van werknemerschap. Deze richtlijnen zouden dus voor een meer duidelijke scheidslijn kunnen zorgen tussen werknemer en ondernemer, waardoor de rechten van werknemers makkelijker beschermd zouden kunnen worden. Nu is echter de vraag of ook het Europees Parlement en de Europese Raad de richtlijn zullen ondersteunen. Belangrijk kritiekpunt op de richtlijn is dat de maatregel de vrijheid van onderneming zal beperken.

Ook als de nodige wetgeving wel wordt doorgevoerd, blijft de handhaving daarvan problematisch. Door de voorschriften van het DBA (Deregulering Beoordeling Arbeidsrelaties) is de Belastingdienst relatief machteloos om de omstandigheden bij Uber en Deliveroo te controleren. Voor 2025 wil de Belastingdienst dit protocol hebben gewijzigd om zo betere supervisie mogelijk te maken. Ook de richtlijn van de Europese Commissie zal nog even op zich laten wachten: pas twee jaar na de eventuele aanneming door het Parlement en de Raad hoeft de richtlijn pas opgenomen te zijn in binnenlandse wetgeving. Wie het tot die tijd voor de rechten van de bezorgers opneemt, is nog onduidelijk.

DOOR: SABINE PENNINGNS

DOCTORSAFSPRAAK

“Je moet niet raar staan te kijken als ik iets gek doe net voor je verdediging. Ik heb de Mare gelezen over wat ik moet doen als paranimf.” Zo waarschuwde één van mijn paranimfen mij voor mijn verdediging 21 september. “Oké, maar geen alcohol voor de verdediging hè” gaf ik haar mee omdat ik niet drink. “Nee, nee, ik zat meer te denken aan een super flauw grapje.”

Aangezien de naam van onze WhatsAppgroep (doctorsafpraak) al een woordgrapje was, had dit niet meer dan passend geweest. Bij deze aankondiging voor een grap werd ik direct mentaal teruggeworpen naar mijn proefschriftonderzoek over de vrijheid van meningsuiting op het internet. Een grapje op sociale media kan heel verkeerd opgevat worden, uit de context worden gehaald en zelfs een accountschorsing opleveren. Helemaal niet grappig!

Een goede *pun*, een rare vergelijking of sarcasme. Op de juiste momenten kan het de druk van de ketel halen, maar net zo vaak wordt een grapje verkeerd begrepen. Zeker als we communiceren via het toetsenbord. Op Facebook of Instagram kan een te suggestieve emoji onder omstandigheden zelfs leiden tot het verwijderen van een bericht. Het plaatsen van de Engelse vertaling van de in de serie Game of Thrones veel gebruikte uitdrukking *valar morghulis* kan leiden tot 12 uur twitterjail. Of wat te denken van “sterf!” als reactie op een niet-werkende printer van een medetwitteraar? Is dat een uiting van medeleven met de frustratie van een medetwitteraar of het doodwensen van een gebruiker?

Het leuke en het goede van het internet uitvergroten en het lelijke en kwade van het internet klein houden is makkelijker gezegd dan gedaan. Allereerst omdat onze opvattingen over wat wel en niet kan, heel erg kunnen verschillen. Zo is Instagram heel streng op alles wat ook maar lijkt op seksueel materiaal. Ook naaktbeelden worden dus vaak verwijderd. Tegenstanders wijzen erop dat naakt ook in de offline wereld voorkomt. Waarom accepteren we ook online niet iets meer naakt?

Een goede pun, een rare vergelijking of sarcasme. Op de juiste momenten kan het de druk van de ketel halen, maar net zo vaak wordt een grapje verkeerd begrepen. Zeker als we communiceren via het toetsenbord.

Ook als we het wel eens zijn over de normen die gelden, is het niet eenvoudig om de normen toe te passen. Is een tweet met “yes, but all men must die” (*valar morghulis*) hate speech? Kijkers van Game of Thrones zouden dit van de hand wijzen. Maar misschien heeft de Twitter-moderator geen Game of Thrones gezien? Hoe kan een moderator strafbare of onrechtmatige laster onderscheiden van een legitieme bijdrage aan het publieke debat? Of wat te denken van desinformatie? Heeft een bedrijf wel de capaciteit en expertise in huis om onjuiste inhoud van correcte informatie te onderscheiden?

De reflex van overheden is om steeds meer verantwoordelijkheden bij onlineplatforms neer te leggen. Het gaat daarbij niet alleen om illegale of onrechtmatige inhoud (groepsbelediging, laster) maar soms ook om in beginsel legale informatie die wordt gezien als schadelijk (desinformatie). De vraag is hoe onlineplatforms reageren op deze nieuwe verantwoordelijkheden: zullen ze meer gaan weghalen of zullen ze juist een wat meer terughoudende houding aannemen?

Tegelijkertijd is het ook goed om onze eigen rol als gebruiker op het internet kritisch te beschouwen. Een beetje zelfcensuur is daarbij wellicht niet erg. Kan een grapje misschien verkeerd opgevat worden? Tegelijkertijd is het ook goed om te realiseren dat sommige mensen in een opwelling een reactie kunnen plaatsen of niet overzien dat een (poging tot een) grapje ook anders kan worden opgevat.

Het is niet ongewoon op het internet dat gebruikers soms meningsverschillen of persoonlijke voorkeuren uitvergroten alsof het één van de grote vragen van het leven betreft. Herkenbaar is wellicht de friet/patat discussie. Maar ook de voorkeur voor een wettenbundel kan leiden tot verhitte discussies. Met enige regelmaat zie ik bijvoorbeeld discussies over de Kluwer Collegebundel versus de Blauwe VNW. (Addendum: misschien is er maar één goede optie.) Kenmerkend voor dergelijke non-discussies is dat deelnemers enorm overdrijven. Voor de buitenstaander is dat natuurlijk niet altijd even herkenbaar. Zijn juristen zo emotioneel over wettenbundels?

Het ontstaan van groepjes of zelfs heuse subculturen op het internet maakt het normeren ervan extreem lastig. Natuurlijk is er illegale inhoud die nooit toegestaan is. Uiteraard mag er nergens plaats zijn voor terroristische propaganda of racistische inhoud. Natuurlijk moet seksueel kindermisbruikmateriaal keihard worden aangepakt. Het is echter risicovol om te veel te willen en te veel te verwachten van internetbedrijven als het gaat om minder duidelijk illegale of zelfs schadelijke inhoud. Zowel gebruikers als overheden kunnen beter iets terughoudender zijn.

Als iemand bijvoorbeeld schrijft “Gezellig in het zonnetje ff lynchen” dan is het wellicht een verschrijving of een persiflage op een tweet van Lucille Werner die met haar zus ging lunchen in het zonnetje in 2011 maar de y typte in plaats van de aangrenzende u. Ik hoop dat mijn doctoraalspraak deze les in terughoudendheid heeft kunnen overbrengen. En de grap van de paranimf? Zij was zelf zo zenuwachtig dat ze de grap vergat te maken. Als iemand bijvoorbeeld schrijft “Gezellig in het zonnetje ff lynchen” dan is het wellicht een verschrijving of een persiflage op een tweet van Lucille Werner die met haar zus ging lunchen in het zonnetje in 2011 maar de y typte in plaats van de aangrenzende u. Ik hoop dat mijn doctoraalspraak deze les in terughoudendheid heeft kunnen overbrengen. En de grap van de paranimf? Zij was zelf zo zenuwachtig dat ze de grap vergat te maken.

Mr. dr. Michael Klos is sinds 2017 verbonden als Onderzoeker/Docent aan de afdeling Encyclopedie van de rechtswetenschap. Hij verrichtte onder meer onderzoek naar vrijheid van meningsuiting op het internet waar hij tevens zijn dissertatie over schreef. Op 21 september 2022 verdedigde Klos succesvol dit proefschrift, getiteld '*Wrongful moderation: regulation of internet intermediary service provider liability and freedom of expression*'.

EERSTEJAARS RUBRIEK

HOE VERGAAT HET ONZE JONGSTE JURISTEN?

In deze rubriek stelt NOVUM vragen aan een eerstejaars rechtenstudent(e). De studietijd is een periode met allerlei nieuwigheden, die spannend, leuk, maar soms ook overweldigend kunnen zijn. Om onze jongste juristen niet uit het oog te verliezen in deze belangrijke tijd voor hen, probeert de redactie van NOVUM zo vaak mogelijk bij één van de nieuwe studenten of studentes of ze alles nog 'onder controle' hebben.

Hoe vergaat het... **Yusuf Kolukisa?**

KUN JE EEN KORTE INTRODUCTIE GEVEN VAN JEZELF?

Aangenaam! Ik ben Yusuf Kolukisa, 20 jaar, afkomstig uit Rotterdam en momenteel eerstejaars student op onze faculteit. Gelukkig kan ik veel dingen mijn hobby noemen zoals lezen, sporten, debatteren en schrijven. Dat schrijven zullen we waarschijnlijk wat vaker terugzien, aangezien ik voortaan veel zal proberen te schrijven voor de NOVUM.

IS DE UNIVERSITEIT HEEL VERSCHILLEND TEN OPZICHTE VAN DE MIDDELBARE SCHOOL?

Qua sfeer is het heel erg verschillend. Je merkt natuurlijk dat de studenten hier veel serieuzer zijn dan mijn klasgenoten op de middelbare school. Dat viel natuurlijk wel te verwachten, maar we zitten nog in het begin van ons collegejaar. Wellicht verandert dat naarmate iedereen wat wendt aan de opleiding.

VOEL JIJ JE AL ENIGZINS THUIS NA EEN MAAND RECHTSGELEERDHEID?

Ik heb het gevoel dat ik het recht iets meer begrijp. Na een maand denk ik wel het gevoel te hebben meer te weten dan een gemiddeld persoon, maar een jurist zou ik mezelf momenteel nog niet noemen. Het is daarvoor nog iets te vroeg zou ik zeggen.

**STAAT JE IETS TEGEN NA EEN MAAND TE HEBBEN
RONDGELOPEN OP DE UNIVERSITEIT?**

Wat me tegenvalt is de drukte bij de hoorcolleges. Soms is het heel moeilijk om naar buiten te lopen na de hoorcolleges door de hevige drukte rechtenstudenten die met z'n alle naar buiten willen. Ik voel me net op de markt!

**WELKE PROFESSOR/DEOCENT(E) INSPIREERT JOU EN
WAAROM?**

Prof. dr. Afshin Ellian is iemand die mij heel erg inspireert. Dat komt vooral door de paden die hij heeft gevolgd gedurende zijn leven. Ik heb daar veel respect voor en ik zou graag wat van hem willen leren.

**NAAR WELK VAK VAN JE BACHELOR KIJK JE
UIT OM TE VOLGEN?**

In het 2e studiejaar krijgen we het vak Europees Recht. Daar kijk ik heel erg naar uit. Graag zou ik willen leren hoe het recht buiten Nederland eruitziet. Met veel geduld zal ik dus wachten op dat vak.

HEB JE LEIDEN AL EEN BEETJE LEREN KENNEN?

Ik heb de stad nog niet helemaal leren kennen. Geen haast, want ik heb nog genoeg jaren om dat te kunnen doen op de juiste manier.

WAT IS JE FAVORIETE PLEK OP HET KOG?

De bibliotheek is natuurlijk mijn favoriete plek. Ik ben daar namelijk regelmatig te vinden om de werkgroepen te kunnen voorbereiden. Het is er erg rustig en vreedzaam en dat is iets wat we allemaal nodig hebben tijdens de studie.

**HOE WAS JE GEVOEL VOORAFGAANDE AAN DE
TENTAMENWEEK?**

Als je de werkgroepen voorbereid hoort het goed te komen. Ik heb dat ook gedaan en daarom heb ik een goed gevoel over de aankomende tentamens. Alles komt zeker wel goed bij elke student die zijn best heeft gedaan!

OVER TIEN JAAR BEN IK...

Over 10 jaar ben ik een persoon met veel juridische kennis die stukken schrijft over actuele onderwerpen die de maatschappij het meest aangaan.

NOVUM

HJ SCHOO-LEZING 2022:

NIET 'WOKISME', MAAR GEBREK AAN INHOUD HET GEVAAR VOOR DE DEMOCRATIE?

Op 12 september 2022 had Dilan Yeşilgöz-Zegerius, de huidige minister van Justitie en Veiligheid, de eer om de veertiende HJ Schoo-lezing te mogen verzorgen. De jaarlijkse HJ Schoo-lezing is in 2009 door de redactie van het opinieblad Elsevier Weekblad ingesteld ter nagedachtenis aan haar voormalig hoofdredacteur H.J. Schoo. Voor onze minister was Schoo de verpersoonlijking van de vrijheid van meningsuiting, omdat hij bekend stond om zijn rationele, koele analyses, waarbij hij zich niets aantrok van wat men graag wilde horen. Of, zoals de minister in haar toespraak zegt: *'Tell it like it is.'*

Dilan Yeşilgöz-Zegerius, die sinds 10 januari 2022 werkzaam is als minister van Justitie en Veiligheid in kabinet-Rutte IV en daarmee de Leidse alumnus Ferdinand Grapperhaus opvolgt, vangt haar lezing zeer persoonlijk aan. Op de dag dat de lezing wordt uitgesproken, 12 september 2022, is het namelijk precies 42 jaar geleden dat het Turkse leger de macht overnam. Niet lang daarna vluchtten de toen nog 3 jaar oude Dilan en haar ouders naar Nederland. Naar het land van veiligheid en vrijheid, aldus de minister.

Haar lezing, met als bescheiden titel *'Doen wat nodig is om onze democratische rechtsstaat te beschermen'*, heeft vooral ten doel gesteld het benoemen en signaleren van ontwikkelingen die in haar ogen de democratische rechtsstaat bedreigen. Deze bijdrage beoogd bovenal een kritische analyse te zijn van de voornoemde lezing, waarbij de volgende vraag centraal zal staan.

Welk begrip van de democratische rechtsstaat wordt door de minister van Justitie en Veiligheid gehanteerd en welke elementen daarvan worden door de door haar benoemde bedreigingen ondermijnd? Hiertoe zal ten eerste een nadere blik geworpen worden op het begrip democratische rechtsstaat. Vervolgens zal een korte samenvatting volgen van de HJ Schoo-lezing, waarin nader wordt ingegaan op de door haar genoemde ontwikkelingen die zij ziet als bedreiging voor de democratische rechtsstaat. Daarna zal een alternatieve, derde bedreiging van de democratische rechtsstaat worden besproken, te weten, de verminderde aandacht voor de wetgevende functie van de Tweede Kamer. Deze bijdrage zal resulteren in een conclusie.

DE DEMOCRATISCHE RECHTSSTAAT

De democratische rechtsstaat De betekenis van het begrip democratische rechtsstaat zal voor deze bijdrage in twee voor de hand liggende delen worden opgesplitst. De rechtsstaat enerzijds, en de democratie anderzijds. De vraag naar dé definitie van de rechtsstaat is een heikele. Er bestaat namelijk geen precieze definitie. Kenmerkend van veel voorkomende inkleuringen van dit begrip is echter dat de staat onder gezag staat en niet enkel rechtschepper is: de staat is zelf ook gebonden aan het recht.ⁱ

Ook vicepresident van de Raad van State had het in zijn toespraak De toegang tot het recht, die hij tijdens het Legal Valley-congres uitsprak, over een veelomvattend containerbegrip.ⁱⁱ Over de precieze inhoud van dat begrip bestaat geen absolute anonimiteit. Zo noemde hij al drie voorbeelden van mogelijke invullingen van het begrip rechtsstaat: *a)* een staat die de rechtsorde handhaaft, *b)* een staat waarin fundamentele vrijheidsrechten worden geëerbiedigd, ook als de meerderheid het anders zou willen zien en *c)* een staat die gelijk is aan een rechtvaardige staat, of een staat met een eerlijke verdeling van schaarse middelen, ook wel een sociale rechtsstaat genoemd.

De vraag naar dé definitie van de rechtsstaat is een heikele. Er bestaat namelijk geen precieze definitie.

ⁱ A.W. Heringa, e.a. *Staatsrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2015, p. 16.

ⁱⁱ T. de Graaf, *De toegang tot het recht*, uitgesproken tijdens het Legal Vallley-Congres op maandag 15 april 2019.

DOEN WAT NODIG IS OM ONZE DEMOCRATISCHE RECHTSSTAAT TE BESCHERMEN

Wie *Doen wat nodig is om onze democratische rechtsstaat te beschermen* nader beschouwt, zal onmiddellijk opvallen, dat de minister geen definitie van de democratische rechtsstaat hanteert.^{iv} Althans, zij benoemt nergens wat dit in de context van haar lezing dient te betekenen. Dit is in het licht van het voorgaande problematisch, omdat hierdoor onduidelijk blijft wat voor type rechtsstaat de minister voor ogen heeft. Door geen definitie te introduceren, doet zij een appel op de eigen interpretatie van de toehoorder, die logischerwijs erg uiteen loopt, van de idee van de sociale rechtsstaat tot de gedachte van de staat als ordehandhaver.

Kortweg is de kernboodschap van Dilan Yesilgoz, dat er momenteel twee grote bedreigingen zijn voor de democratische rechtsstaat. De eerste is het Wokisme, waar zij *stricto sensu* het cancelgedrag van wokisten mee bedoelt. De tweede bedreiging is volgens haar het wantrouwen, de complottheorieën en het nepnieuws die onder de bevolking almaar toeneemt.

Met het Wokisme doelt onze minister expliciet niet op de emancipatiebeweging die pleiten voor gelijke rechten en inclusie. Zij doelt op stromingen die zich richten op uitsluiting. Ondanks het feit dat het niet expliciet in haar lezing wordt vermeld, kan men ervan uitgaan dat zij zoals eerder vermeld doelt op de cancelcultuur van een selecte groep mensen die vanuit moreel oogpunt bepaalde meningen of uitingen trachten uit het publieke debat en opinie te bannen. De term Wokisme is dan ook ergens ongelukkig gekozen, daar de term cancelen in de door haar bedoelde context reeds bij het grotere publiek bekend is en daarenboven veel breder is dan het cancelgedrag van de kleine groep mensen die er Woke-ideeën op nahouden.

De minister merkt terecht op dat het wantrouwen in de overheid een groot probleem is. Dit wantrouwen is gedeeltelijk aan de schuld van de regering zelf te wijten, waarbij met een gezonde portie schuldbesef verwezen wordt naar de toeslagenaffaire en de perikelen omtrent de Groningse gaswinning. Het blijft volgens haar echter niet bij een louter wantrouwen in de overheid. Het reeds aanwezige wantrouwen wordt namelijk gevoed door complottheorieën die op hun beurt weer verspreid worden door nepnieuws en sociale media. Mensen die veelvuldig gebruik maken van sociale media komen al gauw in een zogeheten algoritmefuik terecht, waardoor zij enkel nog berichten te lezen krijgen die hun wantrouwen en complottheorieën enkel verder voeden.

Het begrip rechtsstaat wordt volgens Thom de Graaf in het publieke, politieke en academische debat echter te pas en te onpas gebezigd. Dit is volgens hem niet zonder gevaren. Ten eerste kan hierdoor het begrip al gauw aan inflatie oplopen. Ten tweede kan door de verschillende interpretaties het begrip het risico lopen om gepolitiseerd en dus gepolariseerd te raken. Dit zou, geheel terecht opgemerkt, niet moeten: de rechtsstaat is immers van iedereen.

De vereisten voor een rechtsstaat kunnen grofweg als volgt worden opgesomd. Ten eerste dient het legaliteitsbeginsel gewaarborgd te worden. Ten tweede dient een rechtsstaat ook een trias politica, een scheiding van de wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht te kennen. Dan dient die rechterlijke macht onafhankelijk, onpartijdig en toegankelijk te zijn en dienen tot slot fundamentele burgerrechten te worden beschermd en gewaarborgd. Aan de eerste eis van legaliteit wordt meer dan eens de eis gesteld, dat de wetgeving afkomstig moet zijn van een democratisch gelegitimeerde wetgever. Alles tezamen verwordt dit dan tot een democratische rechtsstaat.

Tot besluit is het voor deze bijdrage nog wellicht interessant een blik te werpen op de door Scheltema benoemde algemene rechtsbeginselen. Scheltema formuleert 4 beginselen waarop de democratische rechtsstaat is gebaseerd: het rechtszekerheidsbeginsel, het gelijkheidsbeginsel, het democratiebeginsel en het beginsel van de dienende overheid. Uit deze basisbeginselen leidt hij vervolgens andere eisen af, zoals legaliteit, grondrechten, een onafhankelijke rechter, etc.ⁱⁱⁱ

iii M. Scheltema, 'De rechtsstaat', in: J.W.M. Engels e.a. (red.), *De rechtsstaat herdacht*, Zwolle 1989, p. 11-25.

iv D. Yeşilgöz-Zegerius, *Doen wat nodig is om onze democratische rechtsstaat te beschermen*, Diemen: Uitgeverij EW 2022.

BEDREIGINGEN VAN DE DEMOCRATISCHE RECHTSSTAAT

De vraag is nu welke elementen van de democratische rechtsstaat door bovengenoemde bedreigingen worden ondermijnd? Hiertoe zal eerst het cancelgedrag van de wokisten besproken worden en daarna zal dieper worden ingegaan op de bedreiging die het wantrouwen in de overheid, de complottheorieën en het nepnieuws voor de democratische rechtsstaat vormen.

Het is evident dat het door de minister aangehaalde Wokisme de vrijheid van meningsuiting bedreigt. Hierbij verwijst zij expliciet naar Pim Fortuyn en Theo van Gogh die omwille van hun uitgesproken mening werden vermoord. Zij verwijst ook naar Geert Wilders die om dezelfde reden al 18 jaar beveiligd wordt. Onacceptabel. Desalniettemin ziet dit slechts op één pilaar van de (democratische) rechtsstaat: de fundamentele grondrechten van burgers. De vrijheid van meningsuiting is echter maar een van de vele fundamentele grondrechten. Een andere zeer zwaarwichtig grondrecht is namelijk de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. Het zijn uitgerekend deze twee vrijheden, de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, die geregeld op gespannen voet staan met elkaar. Vrijheid van meningsuiting is daarnaast niet eindeloos; zij is, naast de wet, mede begrensd door de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, juist om een democratische rechtsstaat te kunnen waarborgen. Of, zoals de Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) het stelt in zijn Preminger-arrest:

“(...) tolerance works both ways and the democratic character of a society will be affected if violent and abusive attacks on the reputation of a religious group are allowed. Consequently, it must also be accepted that it may be ‘necessary in a democratic society’ to set limits to the public expression of such criticism or abuse.”^v

Dan het wantrouwen in de overheid, de complottheorieën en het nepnieuws. Hoewel deze ontwikkelingen zichtbaar in onze samenleving aanwezig zijn, is het maar de vraag of zij zich zo gemakkelijk laten identificeren als een directe bedreiging voor de democratische rechtsstaat. Mijns inziens zijn deze ontwikkelingen in tweeërlei soorten daglicht te plaatsen.

*De vrijheid van meningsuiting slechts één van de vele fundamentele grondrechten.
Een andere zeer zwaarwichtig grondrecht is de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging.*

Indien de minister bedoelt dat men geen vertrouwen meer heeft in de overheid, dan zouden deze ontwikkelingen als een bedreiging voor de democratie kunnen worden beschouwd. De regering en het parlement vormen immers geen waarachtige vertegenwoordiging meer van het volk, indien dat volk geen vertrouwen meer in haar heeft. Punt van kritiek is echter wel, dat het volk bij gevoelens van wantrouwen de zittende regering kunnen wegstemmen in de eerstvolgende verkiezingsronden. Zo bezien, is het maar de vraag of het wantrouwen in de overheid daadwerkelijk een bedreiging voor de democratische rechtsstaat oplevert.

Indien de minister met de voornoemde ontwikkelingen doelt op het toenemende wantrouwen jegens de idee van de Staat, is het mij onduidelijk op welk element van de democratische rechtsstaat zij precies doelt. Dit neemt niet weg, dat een wantrouwen jegens de idee van de staat uiterst gevaarlijk en onwenselijk is. Het kan immers een voedingsbodem vormen voor geweld jegens de staat en al haar instituties.

^v EHRM 20 september 1994, ECLI:NL:XX:1994:AD2150, m.nt. E.J. Dommering (*Preminger/Oostenrijk*), r.o. 6.

DE VERMINDERDE AANDACHT VOOR DE WETGEVENDE FUNCTIE VAN DE TWEEDE KAMER

Het is vanuit retorisch oogpunt onbegrijpelijk dat onze minister geen drie, maar twee bedreigingen voor de democratische rechtsstaat heeft benoemd. Om die reden zal nu een derde, alternatieve, maar niettemin even ernstige bedreiging van de democratische rechtsstaat behandeld worden. Het betreft de verminderde aandacht voor de wetgevende functie van de Tweede Kamer.

Dat de wetgevende functie van de Tweede Kamer van minstens even groot belang is als zijn vertegenwoordigende en controlerende rol, behoeft geen betoog. Juist omdat zij het volk vertegenwoordigt, heeft het parlement de bevoegdheid om wetgeving vast te stellen die verplichtingen in het leven roepen voor het volk. In de praktijk wordt de wetgevende taak jammer genoeg vaak als minst belangrijke geacht.^{vi}

De geringe aandacht voor de wetgevende taak blijkt mede uit het volgende. Tussen 2011 en 2019 is het aantal wetsvoorstellen meer dan gehalveerd.^{vii} Verder is het aantal moties (het formele middel waarmee een lid van de vergadering een discussiepunt voor kan leggen) gestegen, terwijl het aantal amendementen (het aantal wijzigingen van een wetsontwerp) juist is gedaald.^{viii}

Hoewel kwantiteit natuurlijk vrij weinig zegt over de kwaliteit van wetgeving, laat deze tendens wel zien dat er minder aandacht is binnen de Tweede Kamer voor haar wetgevende taak, die meer en meer aandacht lijkt te hebben voor de ‘praktische kanten van de politiek’. Een verarming van de kwaliteit van de wetgeving ligt dan gauw op de loer, en is onwenselijk, zij het niet enkel vanuit het oogpunt dat de regering in dat geval de overwicht lijkt te krijgen in het wetgevingsproces.

CONCLUSIE

Deze bijdrage had ten doel een kritische analyse te zijn van de HJ Schoo-lezing 2022, waarbij de vraag centraal stond welk begrip van de democratische rechtsstaat door de minister van Justitie en Veiligheid gehanteerd is en welke elementen daarvan door de door haar benoemde bedreigingen worden ondermijnd. Uit analyse van de lezing is gebleken dat de minister geen definitie hanteert van het begrip democratische rechtsstaat. Dit is problematisch, omdat daarmee appél wordt gedaan op de eigen invulling van de toehoorder.

De eerste door haar benoemde bedreiging van de democratische rechtsstaat, het Wokisme, moet vooral gezien worden als een bedreiging van de fundamentele grondrechten van burgers, in het bijzonder, de vrijheid van meningsuiting. De tweede bedreiging, het wantrouwen, complottheorieën en nepnieuws is mijns inziens op tweeërlei manieren in te vullen. Het kan enerzijds zien op een wantrouwen in de overheid, of anderzijds op wantrouwen in de idee van de staat. Ondanks het potentiële gevaar van de tweede bedreiging, is in de HJ Schoo-lezing 2022 onvoldoende uitgelicht hoe deze ontwikkeling de democratie of de rechtsstaat ondermijnd. In deze bijdrage is tot slot een derde, alternatieve bedreiging voor de democratische rechtsstaat benoemd, te weten, de verminderde aandacht voor de wetgevende taak van de Tweede Kamer.

DOOR: MATHIJS DE JONG

^{vi} H. Broeksteeg, ‘Wetgeving als sluitpost?’, *De Hofvijver* 29 augustus 2022.

^{vii} H. Broeksteeg, ‘Wetgeving als sluitpost?’, *De Hofvijver* 29 augustus 2022.

^{viii} E. Hoedemaker, ‘De Tweede Kamer in 2018, een veranderende rolopvatting’, *De Hofvijver* 25 februari 2019.

HOE IS HET MET...

THOMAS HUTTINGA

In de rubriek 'Hoe is het met...' interviewt de NOVUM een alumnus of alumna van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden. Waar onze alumni zich ook ter wereld mogen beviden: ooit begon 'het' ook voor hen in Leiden. Ondanks dat zij reeds vaarwel hebben gezegd tegen het Kamerlingh Onnes Gebouw (of voorheen: de faculteit aan de Hugo de Grootstraat), blikt de redactie met hen nog één keer terug op die goede, oude, Leidsche tijd.

Hoe is het met... **Thomas Huttinga?**

Le Marais of Pieterskwartier?

Er gaat niets boven de vertrouwde contouren en gebouwen van het Pieterskwartier; onderweg naar de bibliotheek van het KOG natuurlijk!

Wat maakt Leiden zo bijzonder?

Het bruisende studentenleven, de geschiedenis van de stad met de oudste universiteit van Nederland en, als je er na je studietijd terugkomt, de herinneringen die je op elke hoek van de straat kan vinden. Zoals bijvoorbeeld de herinneringen aan de legendarische 3 oktober vieringen, waar je dan 's ochtends vroeg in je badjas stond te wachten om haring en wittebrood op te halen.

Waarom de studie rechten?

De maatschappelijke achtergrond van de studie sprak mij aan, naast het gegeven dat ik na mijn middelbare school nog niet wist welke kant ik op wilde gaan. Dan is rechten in principe een goede keuze.

Wat is je minst favoriete vak geweest?

Burgerlijk procesrecht. Daar heb ik ook een aantal keer over gedaan om het vak te halen.

Wat vond je verrijkend tijdens je studietijd?

De ontmoetingen met verschillende personen, achtergronden en nationaliteiten. De mate van zelfontwikkeling die je geboden wordt, de kansen die je kan pakken en natuurlijk de mooie avonden die je beleeft. Dat maakt je studietijd uniek.

Had je iets anders willen doen in je studietijd?

Ik had nog wel eens een Interrail reis door Europa willen maken. Als er een tijd is waar je er daar daadwerkelijk ook de tijd voor hebt, dan is het wel je studietijd.

Waar houd jij je momenteel mee bezig?

Afgelopen mei heb ik een contract getekend om een boek te schrijven over Europese geschiedenis en cultuur. Het idee is om vanuit verschillende steden de gemeenschappelijke periodes te beschrijven, denk bijvoorbeeld aan de Grieken, de Romeinen, het Christendom en de Verlichting.

Ik begin in Athene, daar is de naam Europa geboren, en reis vervolgens langs verschillende steden tot het Europa van vandaag de dag. Zelf zie ik Europa als een deel van onze identiteit en het doel van het boek is om de eeuwenlange verbondenheid tussen Europeanen op het gebied van kunst, cultuur, muziek, literatuur en wetenschap te laten zien.

Mijn fascinatie voor Europa komt ook niet helemaal uit de lucht vallen. Tijdens mijn Erasmusuitwisseling in Parijs ben ik een overtuigd Europeaan geworden, mede door het omgaan toen met Zwitsers, Italianen, Fransen en Polen. Sowieso kan ik iedereen aanraden om op uitwisseling te gaan.

Heeft jouw fascinatie voor Europa een rol gespeeld bij de keuze voor de master 'Europees recht'?

Ja, de Europese Unie kan niet los worden gezien van de verwoestende oorlogen die het continent kenmerkt. Daarom zie ik het ook als belangrijk om je in deze supranationale organisatie te verdiepen. De EU is vandaag de dag een politiek vlot op de golven van de geschiedenis, een grote pleister op de wond van het verleden en de hoop op een betere toekomst.

Wat brengt de studie rechtsgeleerdheid jou nu nog?

Naast het schrijfwerk werk ik ook deeltijd als hoor- en beslismedewerker bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND). Hierin werk je ook met de juridische handvatten van het recht, en komt bijvoorbeeld Artikel 8 EVRM om de hoek kijken.

Voor welke docent, professor of hoogleraar had je het meest ontzag?

Ik heb twee jaar geleden mijn masterscriptie bij professor Luuk van Middelaar geschreven en daarvoor herlas ik zijn boek 'de passage naar Europa' haast elke zomer. De combinatie van politiek, recht en filosofie en een zwerige schrijfstijl maken het boek een feest om te lezen. Daarnaast leert het je ook veel over het functioneren en de instellingen van de Europese Unie.

Wie of wat inspireert jou?

Tijdens mijn studietijd kwam ik in aanraking met het werk en gedachtegoed van de Leidse hoogleraar Benjamin Marius Telders (1903-1945). Een briljante hoogleraar Volkenrecht die zich uitsprak tegen de Duitse bezetting, vervolgens werd opgepakt en enkele weken voor de bevrijding omkwam in het concentratiekamp Bergen-Belsen. Telders schreef columns en opinieartikelen in de Telegraaf en de voorloper van de NRC en was voorzitter van de politieke partij die later de VVD zou worden. Door de pen op te pakken bood hij weerstand tegen de historische bewegingen van zijn tijd. Zijn gedachtegoed leeft nog steeds voort in het Telders Dispuut.

Telders of Tinder?

Telders!

Welk boek ligt er nu op je nachtkastje?

De surrealistische verhalen van de Russische - maar in Oekraïne geboren - schrijver Nikolaj Gogol. Zo vindt een kapper in Sint-Petersburg ineens een neus in zijn brood en die blijkt van een van zijn klanten te zijn. De klant wordt vervolgens wakker zonder zijn neus en hij gaat op zoek. Literatuur hoeft niet altijd zwaar of moeilijk te zijn, het heeft ook de kracht om een glimlach op je gezicht te toveren.

Wat was je favoriete plek in Leiden?

Ik kwam redelijk vaak bij de verschillende boekenwinkels op de Breestraat. Bij Boekhandel de Kler kom ik zo nu en dan nog steeds, vanwege de oudere boeken die ze daar hebben. Of bij de Klikspaan naast de Hooglandse Kerk.

Omschrijf je Leidsche tijd in drie woorden.

Denken, dromen en doen.

Heb je een advies of tip voor de huidige rechtenstudent?

De tijd tikt door, maar het is aan jou om de jaren te bevriezen voor zolang het kan. Pak je kansen, ontmoet mensen, ga op stap en vergroot je wereld. Dit kan ook door niet alleen een biertje, maar ook op een brakke dag een boek te pakken. En kijk rond bij studie- en studentenverenigingen!

Wat staat er de komende tijd op de agenda?

Momenteel ben ik bezig met het aanvragen van financiële bijdragen van fondsen om de reizen voor mijn boek te financieren. Het grootste gedeelte van de tijd zit ik (weer) in de boeken. Zo werk ik vanaf de oudheid de Europese geschiedenis door om stap voor stap een verhaal te schrijven tot het huidige Europa. Zo zit ik nu in de middeleeuwen, dus ik laat mij omringen door koningen, veldslagen en kastelen.

BEN JIJ ONZE NIEUWE REDACTEUR?

NOVUM Magazinne heeft altijd plek voor enthousiaste studenten die onze redactie willen versterken. Schrijf jij graag en vlot, neem je graag het initiatief, en heb je oog voor detail? Dan zijn wij op zoek naar jou!

Als redacteur heb je de vrijheid om je eigen onderwerpen te bepalen en kun je steeds een andere rubriek verzorgen. Zo blijf je betrokken bij het blad op allerlei verschillende manieren. Uiteraard zijn ideeën voor een nieuwe rubriek ook altijd welkom. Indien je slechts eenmalig een bijdrage zou willen leveren aan NOVUM Magazine, is dat ook mogelijk.

**Ben je geïnteresseerd of heb je andere vragen?
Neem dan contact met ons op via:**

novum@law.leidenuniv.nl

**Universiteit
Leiden**
Rechtsgeleerdheid

Redactie

Rudolf Willem van Dam

Lars Volborth

Frank van der Salm

Cas de Koning

Sabine Pennings

Yusuf Kolukisa

Karel Wijdeveld (*hoofredacteur*)

Mathijs de Jong (*eindredacteur*)

Hadassah Drukarch

Joris van de Riet

Jurian Bos

Bouchra Boulouize

Mahatma Martinus

